

Katarzyna T. Boratyńska

Podśluch telefoniczny w Wielkiej Brytanii na podstawie "Regulation of Investigatory Powers Act 2000"

Palestra 48/9-10(549-550), 171-178

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna T. Boratyńska

PODSŁUCH TELEFONICZNY W WIELKIEJ BRYTANII NA PODSTAWIE REGULATION OF INVESTIGATORY POWERS ACT 2000

Anglosaski model określający zasady przeprowadzania podsłuchu ze względu na specyficzny system prawny (*common law*), a w konsekwencji brak ustawowego rozpoznania prawa do prywatności oraz precedensy, wyklucza w wysokim stopniu możliwość analizy komparatystycznej ustawodawstwa polskiego i brytyjskiego. Jednakże właśnie z uwagi na olbrzymie różnice zachodzące pomiędzy wyżej wymienionymi systemami prawnymi, warto jest przybliżyć anglosaskie unormowania dotyczące problematyki podsłuchu telefonicznego.

25 lipca 1985 r. wydano ustawę obszernie regulującą podsłuch – Interception of Communication Act, (IOCA), która weszła w życie 10 kwietnia 1986 r.¹. Ustawa ta penalizowała

¹ Zmiana przepisów dotyczących kontroli i utrwalania rozmów była spowodowana w szczególności przegraną sprawą przed Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu wskutek wniesionej skargi (19 lipca 1979 r., nr 8601/79) przez Malone'a. W skardze swej Malone podnosił, że na żądanie policji korespondencja jego i żony była przechwytywana, jego linie telefoniczne były na podsłuchu, a ponadto rejestrowano numery telefonów, z którymi prowadził rozmowy. Trybunał w swoim wyroku, stwierdził, że brytyjskie przepisy prawa są niejasne i nie spełniają wymogów przewidzianych w art. 8 ust. 2 Konwencji. Ponadto Trybunał orzekł, iż w ustawodawstwie brytyjskim nie ma przepisów dotyczących zakresu i korzystania przez władze publiczne z przyznaných im uprawnień do swobodnego działania przy stoso-

podstępnych rozmów telefonicznych nieautoryzowany przez Ministra Spraw Wewnętrznych lub przez abonenta danego telefonu, jak również definiowała zakres prawnej ingerencji w tajemnicę komunikowania się (art. 1 IOCA). Jednakże zawarte w niej unormowania zostały poddane krytyce, szczególnie przez ugrupowanie liberałów², ze względu na skromnie zabezpieczoną ochronę prywatności obywateli³. Wynikiem tego było podjęcie działań mających na celu dostosowanie przepisów do podnoszonych postulatów.

22 czerwca 1999 r. opublikowano Dokument Konsultacyjny „Podstępnych Komunikacji w Wielkiej Brytanii”, w którym zaproponowano istotne zmiany powołanej wcześniej ustawy. W konsekwencji powstała Regulation of Investigatory Powers Act 2000 (dalej powoływana jako ROIPA), czyli ustawa o regulacji uprawnień śledczych, która z dniem 28 lipca 2000 r. uchyliła przepisy IOCA, inkorporując zmiany proponowane w dokumencie konsultacyjnym. Głównym dążeniem ustawodawcy, jak wynika z uzasadnienia ustawy, jest zastosowanie środków śledczych⁴ odpowiednio i zgodnie z prawami człowieka, a także zapewnienie, że dla każdego z tych środków wyraźnie zostaną określone cele, do których mogą być użyte, władze uprawnione do ich użycia, władze uprawnione do wydawania nakazów, warunki użycia zebranego materiału, niezależny nadzór sądowy oraz zasady odszkodowania⁵. Obowiązująca ustawa zawarła również w swojej treści Artykuł 5 Dyrektywy Rady Europy nr 97/66 z 15 grudnia 1997 r. znanej jako „Dyrektywa dotycząca ochrony danych telekomunikacyjnych”, która nakłada na państwa członkowskie obowiązek ochrony poufnego charakteru komunikacji.

Przepisy analizowanej ustawy wyjaśniają okoliczności związane z prawnym i bezprawnym podsłuchem, a także odnoszą się do odpowiedzialności cywilnej za bezprawny pod-

waniu podsłuchu. W związku z tym kontrola komunikowania się Malone’a była ingerencją w prawo do poszanowania życia prywatnego i korespondencji (art. 8 Konwencji), „nieprzewidzianą przez prawo”. A. Rzepliński, *Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2 sierpnia 1984 r. (4/1983/60/94). Sprawa Malone przeciwko Zjednoczonemu Królestwu (cz. 1)*, Prok. i Pr. 1997, nr 4, s. 139.

² Główne postulaty proponowane przez tę frakcję polityczną to prawo do informacji i prawo do ochrony życia prywatnego. W ocenie liberałów doniosłość ustrojowa prawa do prywatności jest szczególnie ważna wobec takich zagrożeń jak: inwazja propagandy, manipulowanie mediami, a także osiągnięcia postępu technicznego np. elektroniczne zbiory danych. Liberałowie definiują prywatność w dwóch ujęciach: Pierwsze, jako obszar intymności i odosobnienia od innych, jest to własna autonomia, decydowanie o sobie, swoim domu i relacjach z innymi. Ta sfera autonomii oznacza wolność od ingerencji nie tylko ze strony Państwa, ale także i innych instytucji stowarzyszeń czy jednostek. Drugie mówi o tym, iż prywatność polega na tym, co z informacji o nas może być publicznie ujawnione, należy do nas. Por. A. Zięba, *Współczesne doktryny polityczne*, Białystok 2001, (Państwo dobrobytu), s. 186–189.

³ Angielskie *common law* nie posiada przepisów prawnych, które przeciwdziałają przechwytywaniu rozmów telefonicznych przez władze, gdyż nie nakłada „żadnych ogólnych ograniczeń na naruszenia prawa do prywatności”. Niepublikowane uzasadnienie sędziego Sedleya w sprawie Regina przeciwko Broadcasting Complaints Commission ze strony Braclaya, Wyrok z 4 października 1996 r.

⁴ Do środków śledczych należą: podsłuch telekomunikacji, zbieranie danych komunikacyjnych (np. danych rachunkowych), nadzór „intruzyjny” (z elementem wtargnięcia do lokali mieszkalnych i prywatnych pojazdów), ukryty nadzór w przypadku specjalnych operacji, użycie osobowych środków informacji (agentów, informatorów, tajnych funkcjonariuszy), dostęp do zaszyfrowanych danych. Uzasadnienie ustawy s. 1.

⁵ Regulation of Investigatory Powers Act 2000–uzasadnienie, s. 1, <http://www.homeoffice.gov.uk>

szuch. W podrozdziale 1 i 2 wskazane są sytuacje, w których podsłuch komunikacji transmitowany przez publiczne służby pocztowe⁶, lub system komunikacji publicznej⁷ oraz podsłuch komunikacji transmitowany przez system telekomunikacji prywatnej⁸ jest przestępstwem karnym. Czyny funkcjonariuszy zarówno policji jak i służb specjalnych, polegające na zastosowaniu podsłuchu bez zgody Ministra Spraw Wewnętrznych oraz innych osób, które w sposób umyślny przechwytywały połączenie w trakcie jego trwania drogą pocztową, lub przez użycie środków publicznej bądź prywatnej komunikacji podlegają:

a) karze pozbawienia wolności nie przekraczającej dwóch lat i karze grzywny lub wyłączenie karze grzywny;

b) karze grzywny nie przekraczającej ustawowego maksimum w postępowaniu uproszczonym (*summary conviction*)⁹.

Przepisy ustawy ustalają także okoliczności, w których osoba podsłuchująca komunikację przez środki systemu telekomunikacji prywatnej, nie ponosi odpowiedzialności karnej. Dzieje się to w następujących przypadkach:

a) dana osoba ma prawo kontroli operacji lub wykorzystywania systemu; lub

b) posiada wyraźną lub dorozumianą zgodę na podsłuch.

Przykłady tego typu to sytuacje, kiedy jednostka używa *second handset* (drugiego telefonu) dla monitoringu rozmowy telefonicznej, albo duże przedsiębiorstwo w sektorze finansowym, które rutynowo nagrywa telefony publiczne w celu otrzymania danych o transakcjach¹⁰.

Pomimo wykluczenia odpowiedzialności karnej, art. 1 pkt 3¹¹ ustawy przewiduje odpowiedzialność cywilną w razie bezprawnego podsłuchu w sieci telekomunikacji prywatnej. Reguluje jej zakres terytorialny oraz podmioty uprawnione do wniesienia powództwa, czyli adresat, odbiorca, zamierzony odbiorca. Jeśli pracownik podejrzewa, że jego pracodawca bezprawnie podsłuchał jego rozmowę z osobą trzecią, to obie strony mogą pozwać praco-

⁶ „Publiczne usługi (służby) pocztowe” oznaczają każdą usługę (służbę) pocztową, która jest oferowana lub dostarczana dla ogółu, bądź jednej lub więcej części terytorium Zjednoczonego Królestwa.

⁷ „System telekomunikacji publicznej” oznacza każdą część systemu telekomunikacji znajdującego się w Zjednoczonym Królestwie, poprzez którą zapewniana jest jakakolwiek usługa telekomunikacji publicznej.

⁸ „System telekomunikacji prywatnej” oznacza każdy system telekomunikacji, który nie jest systemem publicznym, ale jest połączony, pośrednio lub bezpośrednio z systemem telekomunikacji publicznej oraz istnieje aparat włączony w system, który jest umieszczony w Zjednoczonym Królestwie oraz wykorzystywany do połączenia z systemem telekomunikacji publicznej. Oznacza to, że sieć biurowa podłączona do publicznego systemu telekomunikacji przez prywatną wymianę, będzie traktowana jako system prywatny. Podsłuch takiego systemu inaczej niż poprzez system kontrolny lub za zgodą, będzie przestępstwem (niezależny system taki jak *secure office intranet*, nie podlega tej definicji).

⁹ Obecnie jest to 5000 funtów. Nie ustanawia się górnej granicy grzywny w przypadku skazania przez Sąd Koronny.

¹⁰ Uzasadnienie do Regulation of Investigatory Powers – Act, s. 6.

¹¹ Każdy podsłuch komunikacji przeprowadzany na terenie Zjednoczonego Królestwa za zgodą lub dorozumianą zgodą osoby mającej prawo do kontroli operacji lub wykorzystywania systemu telekomunikacji prywatnej, podlega zaskarżeniu przez wysyłającego informację, odbiorcę i zamierzonego odbiorcę informacji, jeśli podsłuch nie posiada zgodnej z prawem autoryzacji i stanowi: podsłuch tej informacji w drodze jej transmisji przez środki danego prywatnego systemu lub podsłuch tej informacji w drodze jej transmisji przez środki systemu telekomunikacji publicznej, z lub do aparatu mieszczącego się w danym prywatnym systemie – art. 1 pkt. 3 ROIPA.

dawcę. Oczywiście, w ustawie występuje możliwość ograniczenia tego rodzaju odpowiedzialności. Ma to związek z regulacjami wydawanymi przez Ministra Spraw Wewnętrznych na podstawie art. 4 pkt 2 ROIPA, dotyczącymi dokonywania podsłuchu podczas prowadzenia firmy. Zgodnie z artykułem 5 Dyrektywy 97/66/EC „każde legalnie autoryzowane nagranie połączenia w praktyce biznesu dla celów uzyskania dowodów transakcji handlowej lub jakiegokolwiek innego połączenia biznesowego” wyłączone jest z zakazu podsłuchu.

Ażeby zainstalować podsłuch według prawa obowiązującego w Wielkiej Brytanii należy wcześniej otrzymać nakaz (*warrant*). Nakazy te odnoszą się do połączeń wysyłanych na, lub z jednego lub więcej adresów określonych w nakazie, które mogą być użyte dla transmisji połączeń, do, bądź od jednej osoby określonej i opisanej w nakazie. Odnoszą się one także do jednej grupy pomieszczeń również określonej i opisanej w nakazie, jak również do innych połączeń, jeśli spełniają wzmiankowane wymogi¹². Oczywiście przepisy ustawy regulują także okoliczności, w których nie zostało wydane zezwolenie na podsłuch, a mimo to podsłuch jest zgodny z prawem. Chodzi tu w szczególności o sytuację, gdy strony wyraziły zgodę na podsłuch¹³, albo obowiązujące prawo statutowe zostało użyte w celu uzyskania zgromadzonych danych¹⁴, jak również podsłuch został dokonany na podstawie przepisów Ustawy o Radiotelegrafii z 1949 r.

Generalnie, większość wniosków o wydanie nakazu pochodzi od policji i służb bezpieczeństwa¹⁵, a w związku z tym podlegają one rozpatrzeniu przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Minister Spraw Wewnętrznych (*Home Secretary*) wydaje nakaz osobiście za wyjątkiem wypadków niecierpiących zwłoki albo, kiedy chodzi o rozpatrzenie wniosku opartego na porozumieniu o wzajemnej pomocy a potencjalny podsłuchiwany lub pomieszczenie oraz uprawniony do składania wniosku organ, znajdują się poza terytorium Wielkiej Brytanii¹⁶. W tych szczególnych sytuacjach decyzję o zastosowaniu podsłuchu po-

¹² Art. 8 pkt 1–2 ROIPA.

¹³ Sytuacja taka może nastąpić, kiedy porywacz kontaktuje się z rodziną osoby porwanej, a Policja uzna, że nagranie połączenia umożliwi identyfikację lub schwytanie porywacza – Uzasadnienie do ROIPA, s. 9.

¹⁴ W przypadku, gdy osoba została aresztowana w związku z posiadaniem pager'a, a Policja ma podstawy uważać, iż wiadomości wysłane z tego pager'a mają duże znaczenie dla prowadzonej sprawy. Policja może się zwrócić do sądu okręgowego o wydanie zezwolenia na podstawie Ustawy o Dowodach Policyjnych i Kryminalnych z 1984 r., aby odtworzyć zgromadzone dane – uzasadnienie do ROIPA, s. 6.

¹⁵ Nakaz może być wydany na wniosek: Dyrektora Generalnego Służb Bezpieczeństwa, Szefa Tajnych Służb Wywiadowczych, Dyrektora GCHO, Dyrektora Generalnych Narodowych Służb Wywiadu Karnego, Komisarza Policji Metropolii, Naczelnika Policji Królewskich Sił Policyjnych, Naczelnika policji każdej służby policyjnej podlegającej przepisom Ustawy Policyjnej (Szkocja) z 1967 roku, Komisarza Urzędu Celnego i Akcyzowego, Szefa Wywiadu Obronnego, a także osoby, która na podstawie międzynarodowego porozumienia o wzajemnej pomocy, jest przedstawicielem kompetentnej władzy państwa lub terytorium poza Zjednoczonym Królestwem. Art. 6 RIOPA.

¹⁶ Możliwość wydania nakazu przez wyższego urzędnika jest wynikiem złożenia wniosku przez kompetentne władze państwa lub terytorium poza Zjednoczonym Królestwem, na podstawie międzynarodowego porozumienia o wzajemnej pomocy i są podstawy do stwierdzenia, że podmiot podsłuchu znajduje się poza terytorium Zjednoczonego Królestwa; albo podsłuch będący przedmiotem pozwolenia dotyczy jedynie pomieszczeń znajdujących się poza terytorium Zjednoczonego Królestwa. Art. 7 pkt 2(b)(i)(ii) ROIPA.

dejmując upoważniony (do konkretnej sprawy) przez Ministra Spraw Wewnętrznych urzędnik tegoż Ministerstwa. Na podstawie art. 7 pkt 4(a) ROIPA urzędnik podpisujący nakaz musi zawrzeć w nim oświadczenie, że otrzymał takie umocowanie od Ministra Spraw Wewnętrznych. Dlatego też Minister Spraw Wewnętrznych musi wcześniej ocenić wnioski o zastosowanie podsłuchu, aby wydać instrukcje i umocowanie urzędnikowi.

Wymaga podkreślenia, iż merytoryczne sprawdzenie zgodności wniosku z wymogami ROIPA i jego zasadności nie należy do kompetencji Ministra Spraw Wewnętrznych. W praktyce zajmuje się tym specjalna jednostka urzędników państwowych działających w strukturze Home Office, do której kieruje się wnioski. Jeżeli zostanie on zaaprobowany przez wyżej wymienioną komisję, podpis Ministra Spraw Wewnętrznych, choć jest właściwym potwierdzeniem, ma charakter czysto formalny¹⁷. Ponadto dodać należy, że Minister Spraw Wewnętrznych może w każdej chwili zmodyfikować wydany nakaz poprzez dodanie lub usunięcie określonych adresów, jak również poprzez usunięcie bądź dodanie materiału podlegającego analizie (art. 10 ROIPA). Wydając nakaz Minister Spraw Wewnętrznych powinien również, o ile czynności takie nie zostały podjęte, zabezpieczyć materiał uzyskany z podsłuchu.

Trzeba zauważyć, że w procedurze brytyjskiej dotyczącej wydawania nakazów nie ma jakiegokolwiek udziału władzy sądowniczej. Żaden przedstawiciel sądownictwa nie jest zaangażowany w postępowanie, którego przedmiotem jest rozważanie wniosków i udzielania nakazów. W związku z tym, można uznać, że podsłuch w Wielkiej Brytanii ma charakter typowo operacyjny, ponieważ nie jest przeprowadzany w celu zdobycia dowodów, a tylko informacji mających charakter przewencyjny lub wykrywczy. Należy jednak podkreślić, że uregulowania prawne zawarte w ustawie dotyczą obecnie nie tylko podsłuchu telefonicznego (przewodowego), ale także telefonów komórkowych i pager'ów, Internetu (podsłuch komputerowy) oraz innych systemów telekomunikacji niezależnych od sieci publicznej.

Ustawowym wymogiem koniecznym do wydania zezwolenia (nakazu) na założenie podsłuchu telefonicznego jest w prawie angielskim zaistnienie okoliczności, w których podsłuch jest niezbędny (oczywiście niezbędny w społeczeństwie demokratycznym) do uzyskania informacji związanych z:

1. interesem bezpieczeństwa narodowego,
2. zabezpieczeniem interesów gospodarczych Wielkiej Brytanii,
3. wykrywaniem sprawców poważnych przestępstw i ich zapobieganiem,
4. dla celów, które według opinii Sekretarza Stanu są równe celom z pkt. 3, dla wejścia w życie przepisów międzynarodowego porozumienia o wzajemnej pomocy.

Decydując czy podsłuch telefoniczny jest niezbędny dla osiągnięcia jednego z tych celów, Minister Spraw Wewnętrznych jest zobowiązany rozważyć: czy dana informacja mogłaby być zdobyta w inny racjonalny sposób (5(4)ROIPA). Jest to wymóg mniej surowy od używanego poprzednio (na podstawie objaśniającego dokumentu rządowego z 1980 r.), który wymagał, aby uprzednio wykorzystane metody śledztwa zawiodły lub ich szansa na powodzenie była znikoma.

Podstawy wymienione w ROIPA dają możliwość szerokiej interpretacji legalnego zastosowania podsłuchu. Bezpieczeństwo narodowe nie zostało zdefiniowane w ustawie w

¹⁷ Laurence Lustgarten, *Podsluch telefoniczny w Wielkiej Brytanii – struktura prawna*, Wiretapping in Western Europe; Law and practice, Helsinki Foundation for Human Rights, Warsaw, October 1998.

związku z tym jego określenie pozostało w gestii odpowiednich resortowo ministrów. Interes gospodarczy (stanowiący jedną z podstaw dla usprawiedliwionej ingerencji w prawo do prywatności) pojmowany jest bardzo szeroko z powodu zewnętrznych zagrożeń dla brytyjskiej gospodarki¹⁸ i obejmuje nawet, zgodnie z interpretacją art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności¹⁹ (dalej powoływana jako KE), ochronę opodatkowania dochodu.

Podstawę wydawanych nakazów stanowi w większości wykrywanie i zapobieganie poważnym przestępstwom. Zakres przestępstw i okoliczności uzasadniających legalne założenie podsłuchu obejmują przepisy ustawowe ROIPA zawierające definicję „ciężkiej zbrodni”²⁰. Tego rodzaju unormowania rodzą szczególne zagrożenie dla praw jednostki, a dokładnie dla prawa do tajemnicy korespondencji i poszanowania prywatności, które chociaż nie jest (prawo do prywatności) zagwarantowane w ustawodawstwie anglosaskim, wynika z KE, a konkretnie z powołanego wyżej art. 8. Niebezpieczeństwo to ma swoje źródło w tym, iż przytoczone wymogi są nieostre i należą do kategorii ocennych, a co za tym idzie można kontrolować i utrzymywać rozmowy w każdej sytuacji, jeżeli wypełnione zostaje któreś z podanych kryteriów.

Kwestią wymagającą analizy jest czas trwania podsłuchu. Angielskie normy prawne regulują czas kontroli rozmów w sposób następujący. Każde pozwolenie na podsłuch posiada tzw. okres ważności, który upływa z końcem terminu podanego w nakazie, chyba że został on przedłużony. Podstawowy okres ważności nakazu wynosi 1 miesiąc (z możliwością przedłużenia) i biegnie od dnia jego wydania, jeżeli nakaz został wydany przez Ministra Spraw Wewnętrznych. W przypadku, gdy nakaz został wydany tymczasowo przez upoważnionego urzędnika Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, pozostaje on w mocy przez 5 dni roboczych (7(2)(a) ROIPA). Minister Spraw Wewnętrznych, jeśli uzna to za konieczne, może w każdym czasie przedłużyć okres ważności nakazu jeszcze przed upływem jego wygaśnięcia. W przypadku nakazu wydanego przez Ministra Spraw Wewnętrznych, przedłużenie czasu ważności nakazu równa się 6 miesiącom (5(3) (a) i (c) ROIPA), a w każdym innym przypadku, oznacza okres 3 miesięcy rozpoczynający się z dniem wydania nakazu lub, w przypadku nakazu przedłużanego, z dniem ostatniego przedłużenia.

Niezwykle interesująco przedstawia się w prawie angielskim system nadzorowania podsłuchu telefonicznego. ROIPA utrzymała w mocy instytucję Sądu do Spraw Kontroli Komunikowania się (*Interception of Communication Tribunal*) i Komisarza (*Commissioner*).

Sąd do Spraw Kontroli Komunikowania (dalej powoływany jako Sąd) składa się z pięciu sędziów. Członkowie składu sędziowskiego muszą być prawnikami, z co najmniej dziesięcioletnim stażem, a czas trwania ich kadencji wynosi pięć lat. Istnieje również możliwość powołania ich na to stanowisko powtórnie.

¹⁸ Laurence Lustgarten, *op. cit.*, s. 6.

¹⁹ Europejska Konwencja o Ochronie praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Dz.U. Nr 61, poz. 284–285 z 1993 r. Wielka Brytania ratyfikowała Konwencję Europejską w 1998 r.

²⁰ Przestępstwo, które związane jest z użyciem przemocy, nastawione na znaczny zysk finansowy lub popełnione zostało przez większą liczbę osób w celu osiągnięcia wspólnego celu, lub też przestępstwo, którego sprawca ma więcej niż 21 lat i uprzednio był karany, a ponadto istnieje uzasadnione przypuszczenie, że mógłby być skazany za dane przestępstwo na karę nie niższą niż 3 lata pozbawienia wolności – art. 81(2) i (3) ROIPA.

Według przepisów ROIPA osoba, która twierdzi, że jej rozmowy są podsłuchiwane w trakcie ich trwania, może zwrócić się do Sądu do Spraw Kontroli Komunikowania się o przeprowadzenie dochodzenia. Jednakże w ramach tego postępowania Sąd koncentruje się w wysokim stopniu na aspektach formalnych. Bada czy osoby, przeciwko którym podniesione są jakiegokolwiek zarzuty w skardze, pozostają w związku ze – skarżącym, jego własnością, komunikacją wysłaną do lub przez niego, lub wykorzystaniem usługi pocztowej, systemu telekomunikacji lub usługi telekomunikacyjnej²¹. Ponadto weryfikuje, formalne warunki wydania nakazu, a więc czy zaistniał stosowny nakaz oraz czy nie nastąpiło naruszenie bądź zmiana przepisów dotyczących podstaw założenia podsłuchu. Należy podkreślić, że Sąd nie rozpatruje skarg, które uzna za błahe lub nieuzasadnione. Ponadto nie ma obowiązku rozpatrywania skarg wniesionych na mocy przepisów rozdziału 65(20)(b) ROIPA, jeśli zostały one złożone po roku od chwili wystąpienia działań, do których się odnoszą. Może on jednakże taką skargę rozpatrzeć, jeśli wobec okoliczności sprawy uzna to za uzasadnione.

W trakcie prowadzonego postępowania Sądowi udostępniane są tajne materiały zebrane w trakcie podsłuchu. Sąd do spraw Kontroli i Komunikowania się nie ma upoważnienia do rozpatrywania spraw, w których procedura została zupełnie zignorowana, nie może także badać nagrań w interesie osoby trzeciej, która nie jest podmiotem objętym nakazem²². Wniosek z tego, iż osoba, której przydarzyła się rozmowa z osobą podsłuchiwaną nie posiada żadnej ochrony przed nielegalnym podsłuchem.

Sąd podejmując postępowanie przesyła osobie skarżącej oświadczenie, że wydano w jej sprawie rozstrzygnięcie; lub oświadczenie, że w jej sprawie nie wydano żadnego rozstrzygnięcia. W sytuacji, gdy Sąd wydaje rozstrzygnięcie w sprawie osoby, która wniosła skargę albo w stosunku do której toczy się postępowanie przed Sądem a rozstrzygnięcie dotyczy działania lub zaniechania przez Sekretarza Stanu lub w jego imieniu, bądź działania w stosunku do którego Sekretarz Stanu wydał pozwolenie lub autoryzację, Sąd przesyła raport o swoich wnioskach Prezesowi Rady Ministrów (*Prime Ministry*). Ma również prawo, jeśli uzna to za konieczne wydać zarządzenie unieważniające nakaz, ewentualnie zobowiązując organ stosujący podsłuch do zniszczenia kopii materiału w całości lub części. Ma też prawo nakazać Ministrowi Spraw Wewnętrznych wypłacenie skarżącemu odpowiedniej, określonej w zarządzeniu, rekompensaty pieniężnej (odszkodowanie) za bezprawny podsłuch (art. 4 i 5 IOCA). Należy podkreślić, że Sąd nie uzasadnia swych postanowień, a od jego decyzji nie przysługuje jakiegokolwiek środek odwoławczy.

Kolejną instytucją spełniającą funkcję nadzoru nad stosowaniem podsłuchu jest urząd Komisarza. Według przepisów ROIPA stanowisko to ma piastować doświadczony reprezentant wymiaru sprawiedliwości powoływany przez Premiera. W praktyce zajmuje się tym wyznaczony sędzia Sądu Najwyższego²³. Komisarz może inicjować kontrolę bez wcześniejszej skargi ze strony osoby pokrzywdzonej nieautoryzowanym podsłuchem (z urzędu), w przeciwieństwie do Sądu do Spraw Kontroli Komunikowania się, który, jak wcześniej wspomniano, uprawniony jest wyłącznie do odpowiedzi na indywidualne skargi. Komisarz, ana-

²¹ Art. 67(3)(a) ROIPA.

²² Laurence Lustgarten, *op. cit.*, s. 7.

²³ Pierwszym Komisarzem był sędzia Sądu Najwyższego (*Lord Justice*) lord Lloyd, zastąpiony w 1992 r. przez lorda Bingham, a w 1994 r. przez lorda Nolana. A. Rzepliński, *op. cit.*, s. 149.

logicznie jak Sąd, ma zagwarantowany wgląd do tajnych akt. Obowiązkiem każdego urzędnika Ministerstwa Spraw Wewnętrznych jest ujawnianie wszelkich dokumentów i informacji koniecznych do prawidłowego wykonywania jego funkcji. Problematycznym jest to, że Komisarzowi udostępniana jest tylko część zatwierdzonych nakazów, można więc dojść do przekonania, iż kontrola przeprowadzana w ten sposób jest w znacznym stopniu utrudniona i niepełna.

Zgodnie z ustawowymi normami Komisarz ma coroczny obowiązek składania Premierowi raportu ze swojej działalności, którego kopię Premier przedkłada Parlamentowi. Jeśli Premier po konsultacji z Komisarzem uzna, że publikacja jakichkolwiek części raportu może być zagrożeniem dla bezpieczeństwa narodowego, możliwości wykrycia ciężkiego przestępstwa lub zapobieżeniu jego popełnienia albo też dobrobytu gospodarczego United Kingdom, może wykluczyć tę część z kopii sprawozdania, które ma być przedstawione Parlamentowi. W tej sytuacji możliwości kontroli parlamentarnej są bardzo ograniczone, gdyż Parlament jest pozbawiony wglądu w najbardziej istotne szczegóły. Komisarz nie spełnia funkcji agenta Parlamentu – jest wyłącznie częścią struktury wykonawczej²⁴.

Reasumując należy pamiętać o tym, iż w prawie angielskim jest głęboko zakorzeniony system *common law*, który determinuje praktykę procesową.

Trzeba tu zwrócić uwagę na fakt, iż w Anglii wyłączono sądową kontrolę podsłuchu, mimo że w tym kraju sądy są uważane za gwaranta praw jednostki, np. wydają nakazy przeszukania, nakazy aresztowania, utrwalają dowody w trakcie *preliminary hearing*, kontrolują zasadność i zupełność aktu oskarżenia. Być może stan ten wynika z uwarunkowań historycznych, gdyż w szczególności Karta Praw Wielkiej Brytanii wskazuje na rozwój praw i wolności jednostki, oparty nie tyle na prawie, co na ideach tradycyjnych wolności i ustalonych praktykach (konwenansach), które rozwijały w sposób organiczny²⁵.

Rozważając anglosaskie unormowania nie można zapomnieć o idei *rule of law*, która kształtowała się na w XIV i XV w. i na mocy *Bill of Rights* z 1689 r. uzyskała rangę zasady obowiązującego prawa. *Rule of law* polega na uwypukleniu roli prawa w zachowaniu porządku społecznego, zdolnego skutecznie realizować wspólne dobro, jakim jest stan spokoju społecznego²⁶. Znaczenie powołanej zasady jest przede wszystkim proceduralne i przejawia się podczas stosowania prawa, chodzi o związanie władzy prawem w taki sposób, by wyeliminować bądź też „ukrócić” jej arbitralność²⁷. Zasada ta w wysokim stopniu odnosi się do regulacji podsłuchu w Wielkiej Brytanii, bowiem jest to jedna z nielicznych dziedzin posiadająca unormowania ustawowe. Z drugiej strony generalna norma prawa stanowionego nie jest w stanie objąć swoim zakresem całej specyfiki stosowania podsłuchu, stąd też wydaje się rzeczą niezbędną pozostawienie pewnej swobody decydowania organowi stosującemu podsłuch. Jednakże może to być wyłącznie swoboda kontrolowana, a więc konieczny jest nadzór ze strony sądu.

²⁴ Laurence Lustgarten, *op. cit.*, s. 8.

²⁵ C. F. Padfield, *British Constitution*, W. H. Allen, London 1972, s. 6.

²⁶ A. Zięba, *op. cit.*, s. 189 i n.

²⁷ M. Kordela, *Koncepcje rule of law w prawie angielskim a wartość formalna prawa* (w:) S. Wronkowska (red.), *Polskie dyskusje o państwie prawa*, Warszawa 1995, s. 56–57.